STATUS NEZAKONITO IZBRISANIH GRAĐANA SLOVENIJE I PRAVNA SREDSTVA ZA OSTVARENJE NJIHOVIH PRAVA

REZIME: U ovom radu dat je prikaz problematike vezan za status nezakonito izbrisanih građana Slovenije kao i pravna sredstva za ostvarenja njihovih prava. Posle proglašenja nezavisnosti Republika Slovenija je nelegalno izbrisala oko 40.000 hiljada svojih građana i oduzela im njihova zagarantovana prava. Ovo je učinjeno u najvećoj tajnosti, tako da pojedina dokumenta još uvijek nisu dostupna javnosti. Vlast u Republici Sloveniji je svesno oduzela pravo svojim građanima što nije pravilo Evropske unije. Učinjen je pokušaj da se stručnoj javnosti približe problemi sa kojima su suočeni građani Slovenije, iako su literatura i dokumenti oskudni i vešto sakriveni. Prikazan je i jedan primjer iz pravne prakse kojim je dokazano da Republika Slovenija svesno kršila sopstvene zakone.

Ključne riječi: Presuda iz Strazbura, pravna procedura i potrebna dokumentacija za povrat oduzetih prava, slučaj Kurić i drugi, slučaj Peranović protiv Republike Slovenije.

1. Povod za brisanje

brisanje iz registra stalnog stanovništva je bio čin samovolje upravnih organa Republike Slovenije, nezakonitost tog čina ustvrdio je i Ustavni sud Republike Slovenije. Brisanje je pogodilo ljude koji su u najvećem dijelu (ali ne svi) rođeni u drugim republikama bivše Jugoslavije, koji su imali jugoslovensko državljanstvo i državljanstvo jedne od republika bivše Jugoslavije a živjeli su u Socijalističkoj Republici Sloveniji i u njoj imali prijavljen stalni boravak. Prilikom osamostaljenja Slovenije 25.6.1991. oni koji su imali republičko državljanstvo SR Slovenije, državljanstvo nove države Republike Slovenije dobili su po automatizmu, dok su svi državljani drugih republika

* Sudski tumač za slovenački jezik; e-mail: tumac@teol.net

SFRJ sa stalnim boravkom u SR Sloveniji imali, prema članu 40 Zakona o državljanstvu Republike Slovenije, pravo da u roku šest mjeseci ulože molbu za slovensko državljanstvo.

Onima koji nisu dobili državljanstvo (budući da iz nekog razloga nisu uložili molbu, ili je njihova molba bila odbijena ili odbačena, ili je postupak bio prekinut) bio je oduzet status slovenačkog državljanina. Stalni boravak su im upravni organi Republike Slovenije oduzeli arbitrarno, a tako su postupali zbog centralnog internog uputstva Ministarstva unutrašnjih poslova koji je tada vodio tadašnji ministar. Oduzimanje statusa stalnog stanovnika prouzrokovalo je gubitak ekonomskih i socijalnih prava koja su povezana sa tim statusom. Iz čega proizlazi da su neki u ministarstvu¹ bili svjesni posljedica, koje će brisanje u smislu oduzimanja pravnog statusa, nanijeti žrtvama, da su prilikom donošenja odluke određenu ulogu igrali i ekonomski razlozi (socijalna pomoć), da je vlada bila svjesna brisanja i bila upoznata s njim, te da predstavnici vlasti svjesno nisu obraćali pažnju na stečena prava pojedinaca, koji su do tada živjeli na teritorij Republike Slovenije kao punopravni građani.

2. Zakonski akti

U Službenom listu Republike Slovenije (SL RS)² bili su 25.6.1991 objavljeni svi zakoni, koji su bili usvojeni prilikom osamostaljenja Republike Slovenije (RS), također Zakon o strancima i Zakon o putnim ispravama građana RS. Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) počeo je lokalne upravne organe obavještavati o novom zakonodavstvu. S tom namjerom MUP je opšinskim upravnim organima unutrašnjih poslova i gradskom sekretarijatu unutrašnjih poslova grada Ljubljane poslao prva interna uputstva³, u kojima je službenike upozorio na promijenjen pravni status državljanina drugih republika

¹ Depeša ministra unutrašnjih poslova Igora Bavčara br. 0016/1-S-010/3-91 od 4.6.1992. kojom se obratio Vladi Slovenije, kojom obavještava da se u tom trenutku u Republici Sloveniji nalazi oko 40.000 državljanina ne slovenačkog porijekla (Srbi, Hrvati, Muslimani i ostali) kojima se oduzima državljanstvo Slovenije, lična dokumenta a nekima čak i imovina. Brisanje ovih građana izvršeno je u najvećoj tajnosti pa mnogi građani nisu bili obavješteni o svom statusu. Mnogi bivši državljani su izgubili njihova radna mjesta, socijalna i politička prava. Tek nakon presude Suda za ljudska prava u Strasburgu, Republika Slovenija je dala na uvid određena dokumenta, međutim mnoga dokumenta imaju oznaku „Povjerljivo“, pa nisu dostupna. Republika Slovenija je izvršila jedan od najperfidnijih oblika etničkog čišćenja u Evropi od drugog svjetskog rata.

² *Službeni glasnik Republike Slovenije SI*, 1-DS/1991

³ Depeša MUP-a Slovenije br. 0016/B-5-010/4-91 od 30.7.1991, depeša br. 0016/9-S-26/3-92 od 5.2.1992. kojim MUP RS ima pravo da zadrži ili oduzme lična dokumenta, a zatim izdaje rešenja o deportaciji.

SFRJ, koji žive u Sloveniji. Definisane su dvije grupe državljana drugih republika i načini na koje je bilo potrebno te dvije grupe tretirati:

1. Državljanke drugih republika, koji su u Republici Sloveniji prijavili stalno prebivalište nakon 23.12.1990. ili imaju prijavljeno privremeno boravište, odnosno žele prijaviti stalno prebivalište ili privremeno boravište, potrebno je u svim upravnim postupcima s područja unutar njih poslova u vezi s ostvarivanjem prava tretirati kao strance.

Dakle, radi se o grupi koja, s obzirom na uslove iz zakona o državljanstvu, nije imala pravo sticanja državljanstva putem vanredne naturalizacije, jer je prekasno prijavila svoje stalno prebivalište (nakon *plebiscita*) ili zbog toga, jer je imala prijavljeno samo privremeno boravište. Ta grupa također nije smjela glasati na plebiscitu (referendumu).

2. Državljanin drugih republika, koji su 23.12.1990. imali stalno prebivalište u RS i još uvijek ga imaju, u pravima i dužnostima izjednačeni su s državljanima RS.

To je grupa koja je imala pravo glasati na referendumu i također je imala mogućnost sticanja državljanstva putem izvanredne naturalizacije, ako je ispunjavala još dva druga uslova (*prvi je bio stvarno prebivanje u Sloveniji, a drugi, koji je bio dodat kasnije, da osoba ne predstavlja opasnost za javni red, sigurnost i obranu države*).

MUP je opštinskim upravnim organima unutrašnjih poslova poslao nova interna uputstva koja su bile posljedica usvajanja Brionske deklaracije 7.7.1991.⁴ i tromjesečnog moratorijuma na uvažavanje Deklaracije o nezavisnosti u RS,⁵ u kojem je MUP promijenio svoj stav o tretiranju državljana drugih republika. S obzirom na moratorij,⁶ MUP je promijenio stav o tretiranju državljana drugih republika i to tako da se svi državljani drugih jugoslovenskih republika u razdoblju tromjesečnog moratorija tretiraju kao državljani

⁴ Brionska deklaracija je dokument koji su potpisali na Brionima 7. jula 1991. godine predstavnici Slovenije, Hrvatske i SFRJ uz asistenciju predstavnika Evropske zajednice. Ovim dokumentom zaustavljena su dejstva JNA na prostoru Slovenije čime je završen rat u Sloveniji, a Slovenija i Hrvatska su se obavezala da zamrznu aktivnosti za nezavisnost u periodu od tri meseca (tekst deklaracije možete pronaći na portalu Ureda vlade RS za informisanje www.pokret.net, društvo izbrisanih stanovnika Slovenije info@izbrisani.org.)

⁵ Republičke vlade Slovenije i Hrvatske dana 25.6.1991. godine zajednički donose tekst deklaracije o nezavisnosti njihovih republika, koji su istog dana izglasani u republičkim skupštinama, a zatim i priznate kao nezavisne države od strane SAD, Njemačke, Vatikana i Austrije.

⁶ Moratorijum prestavlja dokument potpisan između Savezne Vlade Jugoslavije i vlade SR Slovenije, a koji reguliše status svih državljana SFRJ u Sloveniji, omogućava da se ti građani javno izjasne o svom statusu, takode je regulisan status oficira, podoficira i vojnih službenika bivše JNA. Republika Slovenija je prekršila ovaj ugovor, jer ugovor nije objavljen u Službenim Novinama RS.

SFRJ i ne kao stranci, a njihov status se neće mijenjati protiv njihove volje do kraja moratorija. Državljanima drugih republika, koji su imali prijavljeno stalno prebivalište prije 23.12.1990. i ovdje stvarno žive, Ustavnim zakonom su u pravima i dužnostima izjednačeni s državljanima Republike Slovenije.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Slovenije donosi novo interno uputstvo 27. februara 1992. o provođenju Zakona o strancima, u kojem je zapisano da za sve državljane drugih republika, koji nisu podnijeli molbu za državljanstvo RS, ili je proteklo dva mjeseca od kada im je bilo uručeno negativno rješenje (po isticanju moratorijuma), 28.2.1992.⁷ počnu važiti odredbe Zakona o strancima. Tog dana spomenutim osobama bilo je potrebno početi uređivati status, a istovremeno se moralo početi sa sređivanjem evidencije (brisanjem!). Iz navedenog proizlazi da je „pročišćavanje evidencija“ počelo tek 28.2.1992., a prijave stalnog prebivališta bile su izbrisane 26.2.1992. To znači da su oštećene osobe imale stalno prebivalište prijavljeno od dana prijavljivanja do 26.02.1992., bez obzira na to kad je prijava bila stvarno izbrisana.

Ljudi, koji su u Sloveniji do 25.2.1992. boravili na osnovi prijave stalnog prebivališta i bili u pravima i dužnostima izjednačeni s državljanima RS, od 26.2.1992. nisu više imali pravo na prebivanje u RS i morali su ponovo podnijeti molbu za privremeni ili stalni boravak. Tako je MUP interpretirao Zakon o strancima, u kojem to inače nije bilo zapisano. S tom depešom su za takvu interpretaciju Zakona o strancima 27.2.1992. saznali opštinski upravni organi, ali ne i ljudi na koje se ta uredba odnosila. Niko ih nije obavijestio o prestanku njihove prijave stalnog prebivališta. Kod onih koji su podnijeli molbu za državljanstvo, a dobili su negativna rješenja, su kao dan prestanka stalnog prebivališta odredili dva mjeseca od dana uručjenja konačnog negativnog rješenja podnijete molbe za državljanstvo. Službenici su u registar upisali i podatak da te osobe od tada žive u jednoj od drugih republika bivše SFRJ, koju su odabrali na osnovi podataka o pretpostavljenom republičkom državljanstvu, a da pritom nisu provjerili da li tamo stvarno žive ili ne.

Vlasti su se dakle za oduzimanje statusa odlučile unatoč tome da su bile svjesne poteškoća, koje će prouzrokovati brisanje. U biti su mjere čak prilagodile očekivanim poteškoćama. MUP je opštinskim upravnim organima naime, ponovo dao uputstvo da moraju putne isprave i lične karte, koje za strance

⁷ Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Slovenije donosi interno uputstvo br. 0016/4-1496B od 27.2.1992. godine kojim se definitivno uređuje status svih neslovenačkih državljana bivše SFRJ, odnosno državljana Republike Slovenije. Ovim uputstvom se oduzima status državljana i prava boravka svim licima, bez obzira da li su mogli glasati na *plebiscitu* (Referendumu o nezavisnosti) ili ne. Pravo boravka i prebivališta oduzeta su i djeci koja su rođena u period od 23.12.1990 do 27.2.1992.

više ne važe, oduzeti i uništiti – što je bilo u suprotnosti sa Zakonom o putnim ispravama državljana RS, a prestanak važenja ličnih dokumenata, koje su bile izdane za vrijeme SFRJ i kojima nije istekao rok važenja, sve do 1997. nije bio zakonski predviđen.

3. Pravne posledice

Velik broj ljudi, koji su bili kasnije izbrisani, podnio je molbu za državljanstvo, ali ga nisu dobili, zbog toga jer je postupak za sticanje državljanstva bio obustavljen. Ova kategorija građana izgubila je pravo na boravište, politička i socijalna prava. Određenim građanima i privrednicima su oduzeta materijalna i finansijska sredstva, kao i njihove nekretnine jer su preko noći postali stranci i kao takvi nepoželjni. Ove bivše građane su klasirali u nekoliko kategorija:

- lica na rukovodećim mjestima, stručnjaci i ljekari,
- lica koja su postali stranci i
- oficiri, podoficiri i civilni službenici bivše JNA.⁸

Određenom broju bivših građana sa visokom stručnom spremom i kvalifikacijama privremeno su oduzeta putna dokumenta (policijски organi nisu poništili pasoše ovih lica), i kao takvi stavljeni su pod policijsku prismotru. Ministarstvo unutrašnjih poslova Slovenije stavila je ova lica pod policijsku i obavještajnu prismotru, prisluškivala telefone bez naloga suda i članove njihovih porodica držala u kućnom pritvoru. Policijska pratnja je imala dvojaku funkciju:

- da vrši nadzor nad tim licima, iznude i šire paniku,
- prisiljavaju ta lica da rade na svojim radnim mjestima za koja su visoko kvalifikovani, dok im se ne pronađe adekvatna zamjena slovenačkim osobljem, nakon čega dobijaju otkaz i
- i da vrše pritisak na njih i njihove porodice da napuste Sloveniju ostavljajući svoju imovinu.⁹

⁸ Za ove kategorije nije postojala pismena depeša MUP-a Republike Slovenije, već su ovu naredbu sprovodili po nalogu (dokument nije moguće vidjeti) republičke službe Državne bezbjednosti i nacionalnih paravojnih jedinica. Ovu naredbu direktno su izvršavali opštinski policijski načelnici po sistemu privođenja ovih lica na informativni razgovor, među kojima je bio i autor ovog teksta.

⁹ Postoje dva izvora ovih tvrdnji: prepiska između ministra unutrašnjih poslova Igora Bavčara i „neimenovanog savjetnika“ za bezbjednost Predsednika Republike Slovenije (Vlada Republike Slovenije ovaj dokument drži u arhivi pod oznakom „POVJERLJIVO“), drugi izvor predstavljaju NVO Izbrisani sa desetinama svjedoka koji su evidentirani u dokumentima „UDRUŽENJE IZBRISANIH PTUJ“, informacije možete pronaći na info@izbrisani.org

Licima koja su postali stranci po Zakonu o strancima, policijske uprave su izdavale rješenja o deportaciji i konfiskaciji njihove imovine kako u državnoj, tako i u privatnoj svojini. Republika Slovenija je oduzela ovim licima stanove u društvenoj svojini, porodične kuće, poslovne prostore, zemljišta kao i novčana sredstva. Službenici su bili svakako svjesni da se pojedinci ili porodice, koji su činili kućanstva, većinom nisu odselili ili prestali postojati, nego su još uvijek živjeli u Sloveniji. Budući da su ostali bez uređenog pravnog statusa, zbog izvođenja takvih uputstava prestali su postojati samo pravno u registrima upravnih organa. Ovim licima oduzeta su politička, socijalna, kulturna prava kao i pravo na raspolaganje imovinom. Za ova lica postojala su različita rješenja:

- Najveći broj građana dobio je rešenje o deportaciji (uglavnom Srbi, Muslimani i Hrvati iz BIH) bez mogućnosti žalbe na rješenje kod Imigracionog suda.
- Određen broj građana dobio je privremene propusnice za odlazak u Republiku Hrvatsku (Hrvati rođeni u Republici Hrvatskoj).
- Određen broj građana dobio je status izbjeglice pod uslovom da izvađe pasoš novonastale Republike Bosne i Hercegovine (uglavnom Muslimani).
- Određen broj ljudi dobio je boravišnu i radnu dozvolu na zahtjev njihovih preduzeća.

Poseban problem su predstavljali bivši pripadnici JNA. Istaknut je problem oficira JNA koji već desetinama godina borave na području Republike Slovenije i tvrde da su bili izbrisani iz evidencije stanovništva protiv svoje volje te su već petu godinu za redom bez identifikacijskih dokumenata. MUP je u vezi s tim odgovorio da su oficiri JNA, kao i svi građani drugih republika, koji su imali prijavljeno stalno prebivalište u Sloveniji, imali mogućnost podnijeti molbu za državljanstvo. Ako to nisu uradili ili je bila njihova molba odbijena, za njih se počeo primjenjivati svoj pravni status. Iz depeše 0016/4-1496B jasno proizlazi na kakav način je ministarstvo pokušavalo utemeljiti oduzimanje pravnog statusa pogođenim osobama i pritom se pozivalo prije svega na podzakonske akte (Pravilnik o upravljanju i održavanju centralnog registra stanovništva RS¹⁰), u kojima pravne osnove, koju su navodili, nije bilo. Ovakvo stanje je postojalo do prvih tužbi sudovima u Sloveniji i Strazburu.

¹⁰ Pravilnik o upravljanju i održavanju centralnog registra stanovništva Republike Slovenije je donet 2002 u Službenom glasniku Republike Slovenije br. 38/92 – „Uslovi za stalni boravak u R. Sloveniji.“

4. Odluke Ustavnog suda Slovenije

Ustavni sud je od svih institucija u Sloveniji odigrao najznačajniju ulogu kod revidiranja brisanja i u ispravljanju nepravdi, koje su se zbog njega dogodile. Ustavni sud je u vezi brisanja presuđivao u najmanje 16 slučajeva, od kojih su neke presude provjeravale procjenu ustavnosti zakona ili su bile individualne tužbe. No među najvažnijim presudama su tzv. sistemske odluke iz 1999. i 2003. godine, koje su imale najdalekosežnije pozitivne posljedice za izbrisane stanovnike. Brisanje se dogodilo u tajnosti i na način da stanovnici, koje je zadesilo, o njemu nisu bili obaviješteni te su za činjenicu da više nemaju pravnog statusa saznali slučajno: kad su im istekle valjanosti osobnih dokumenata te su si htjeli napraviti nove, kad im je policija prilikom legitimiranja zbog nesređenog statusa oduzela slobodu ili kad su htjeli iskoristiti neko od socijalnih prava, kao što je upisati se u školu, pravo na zdravstvenu zaštitu i druga prava.

Devedesetih godina dvadesetog vijeka javnosti još nije bilo poznato da je brisanje bilo masovna akcija. Na to su ukazivali samo izvještaji ombudsmena (čuvar ljudskih prava), koji je o problemu pisao u svojim godišnjim izvještajima. Pravno je kršenje i povrede razotkrila tek odluka Ustavnog suda br. U-I-284/94 dana 8.2.1999. godine. U toj odluci Ustavni sud je presudio da je brisanje bilo protivzakoniti čin državnog tijela. Ministarstvo unutrašnjih poslova, koje je brisanje koordiniralo i odredilo (te izvodilo na administrativno-upravnim jedinicama), je tvrdilo da je izbrisanim stanovnicima status istekao po osnovu 81. člana Zakona o strancima iz 1991. godine. No među najvažnijim presudama su tzv. sistemske odluke iz 1999. i 2003. godine, koje su imale najdalekosežnije pozitivne posljedice za izbrisane stanovnike.

Ta odluka je glasila:

„Do pravosnažnosti odluke upravnog postupka za izdavanje državljanstva Republike Slovenije odredbe ovoga Zakona ne primjenjuju se za građane SFRJ koji su državljani drugih republika, te u roku od šest mjeseci od provođenja Zakona o državljanstvu Republike Slovenije podnesu zahtjev za državljanstvo Republike Slovenije po 40. članu Zakona.

Za građane SFRJ koji su državljani drugih republika, a ne podnesu zahtjev za državljanstvo Republike Slovenije u periodu iz prethodnog stava, ili im je izdana negativna odluka, stupa na snagu odredba ovoga Zakona, dva mjeseca nakon isteka perioda u kojem su mogli podnijeti zahtjev za državljanstvo Republike Slovenije, odnosno od izdavanja konačne odluke.“

Druga važna odluka Ustavnog suda br. U-I-246/02 dana 3.4.2003. odnosila se na zakon, koji je bio usvojen sa namjerom izvršenja odluke ustavnog

suda iz 1999. godine – Zakon o sređivanju statusa državljana drugih zemalja nasljednica SFRJ u Republici Sloveniji (ZUSDDD).¹¹ Tom odlukom Ustavni sud učvrstio je svoja obrazloženja odluke iz 1999. godine te dodao još:

- da ZUSDDD nije u skladu s Ustavom, jer izbrisanim od dana kada su bili izbrisani ne priznaje stalni boravak;
- da ZUSDDD nije u skladu s Ustavom, jer ne regulira sticanje dozvole za stalni boravak izbrisanih, kojima je bila izrečena kazna progona;
- da 1. član ZUSDDD nije u skladu s Ustavom, jer ne definiše sadržaj pojma „stvarni život u Sloveniji“ – što je bio uslov, koji je bio ključan za dobivanje statusa, međutim nije jasno, kad je taj uslov bio ispunjen i kad ne;
- da se ukinu 1. i 2. stavak 2. članka ZUSDDD¹² u dijelovima, u kojima određuju rok od tri mjeseca za predaju molbe za dozvolu o stalnom boravku (Ustavni sud je time opet otvorio već istekli rok za predaju molbe);
- da je zakonodavac dužan otkrivene neusklađenosti popraviti u roku od šest mjeseci od dana objavljivanja te odluke u Službenom listu Republike Slovenije; i
- da treba izbrisanim, koji su dozvolu za stalni boravak u Republici Sloveniji već dobili, s posebnim odlukama Ministarstva unutarnjih poslova, priznati da im dozvola za boravak važi i retroaktivno od dana kad su bili izbrisani.

Ove odluke su počele da se primjenju tek posle riješavanja sudskog predmeta „Kurić i ostali protiv Republike Slovenije“¹³ kod Suda za ljudska prava u Strazburu

5. Presuda iz Strasbura

Presuda iz Strasbura, je temeljni dokument, na osnovu koga lica koja su nezakonito izbrisana iz evidencije Republike Slovenije, jednostranim aktom

¹¹ Zakon je donet 08.7.1999. godine.

¹² ZUSDDD- Zakon o sređivanju statusa državljana drugih zemalja nasljednica SFRJ u Republici Sloveniji

¹³ Kurić i drugi protiv Slovenije (zahtjev br. 26828/06) predstavlja prvu prvosnažnu presudu u borbi za riješavanje statusa izbrisanih građana Slovenije. Iako je Ustavni sud Slovenije donio dvije odluke, prvu 1999. godine kojom se djelimično usvaja tužbeni zahtjev i 2003. godine u kojoj se u potpunosti prihvata tužbeni zahtjev i donosi pravosnažna presuda, bilo je potrebno još 6 godina, i presuda u Strazburu da se primjeni zakon i dâ mogućnost izbrisanim građanima da se izjasne. Tek 2013. godine slovenački parlament donosi odluku o visini odštete ovim licima pod velikim pritiskom Evropske Komisije.

u vrijeme dok još nije bila članica Evropske unije, a čime je načinjena povreda Evropske konvencije o ljudskim pravima, a čiji potpisnik je Republika Slovenija, imaju pravo da od Republike Slovenije zatraže odštetu.¹⁴

Treba napomenuti da je tada Republika Slovenija svesno i sa umišljajem, prekršila brojne Evropske zakone i konvencije (Europsku konvenciju o ljudskim pravima, Povelju UN o ljudskim pravima, Zakon o strancima), kao i u to vrijeme svoje vlastite, čime je napravila presedan u sudskoj praksi, gdje nešto tako ne poznaje niti kontinentalno evropsko pravo, niti anglosaksonsko pravo, a naravno taj postupak je nonsens i u komunitarnom pravu Evropske unije. Svojim aktom brisanja iz evidencija prebivališta, Republika Slovenija je prekršila u prvom redu Evropsku konvenciju o ljudskim pravima,¹⁵ posebno član 6 i 14 gdje su opisana elementarna ljudska prava. Pravnu nauku prvenstveno zanimaju ključni elementi presude, što presudu i čini prvim faktorom u istraživanju.

Presuda suda iz Strazbura „počinje izdavanjem presude u predmetu „Kurić i drugi protiv Republike Slovenije“, izdate pod brojem: 213-11/12-3/2 koja je postala pravosnažna 22. juna 2012. godine.

Sud je konstatovao da mjere, koje je Republika Slovenija provodila od 1999. godine pa nadalje, nisu bile dostatne za cjelovito i pravovremeno otklanjanje nepravdi, koje je vlast prouzrokovala brisanjem iz registra stalnih stanovnika. Sud smatra da položaj podnosioca žalbe proizlazi iz šireg sistemskog problema te da je izbrisanima zbog zastare oduzeto pravo na obeštećenje zbog nanesene štete. Zato je donijelo „pilotsku“ presudu i od države zatražilo da u roku jedne godine pripremi poseban mehanizam za priznavanje obeštećenja izbrisanim stanovnicima.

¹⁴ Evropska konvencija o ljudskim pravima čl. 8, 13, 34 Zakon o strancima čl. 82.

¹⁵ Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i fundamentalnih sloboda je pravni akt Savjeta Evrope o zaštiti sloboda i prava, donijet u Rimu 4. novembra 1950. godine. Originalna verzija, sastavljena na engleskom i francuskom jeziku i objavljena pod nazivom Konvencija za zaštitu ljudskih prava i fundamentalnih sloboda, stupila je na snagu 3. septembra 1953. godine. Prve potpisnice Konvencije bile su: Belgija, Danska, Francuska, Njemačka, Irska, Italija, Island, Luksemburg, Holandija, Norveška, Turska i Velika Britanija. U periodu od 1950. do 2004. godine, Konvenciju je potpisalo 46 zemalja. Potpisivanje je označilo prihvatanje obaveze poštovanja prava i sloboda, kao i priznavanje nadležnosti Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u Francuskoj koji je ustanovljen Evropskom konvencijom. Sud za ljudska prava djeluje nakon iscrpljenih pravnih sredstava u državama članicama. Svaka osoba koja smatra da su joj narušena njena ljudska prava može se obratiti sudu. Organizacija i ovlašćenja ovog suda propisani su Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (članovi 19 – 51), a postupak pred tim Sudom uređen je Poslovníkom koji je stupio na snagu 1. novembra 1998. godine. Tekst je zvanično preveden i objavljen na 30 jezika, a ratifikacija je izvršena u svim državama Savjeta Evrope.

Veliko vijeće Evropskog suda za ljudska prava je s presudom¹⁶ od 26. juna 2012. u slučaju Kurić i drugi protiv Slovenije potvrdio da je Republika Slovenija kršila prava izbrisanih, i to 8. član (pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života) i 13. član (pravo na djelotvorni pravni lijek) Evropske konvencije o ljudskim pravima. Time je sud potvrdio presudu na prvom stepenu i uz to konstatovao kršenje 14. člana Evropske konvencije o ljudskim pravima (zabrana diskriminacije), jer su bili izbrisani kao nekadašnji državljani SFRJ tretirani lošije od osoba, koje su tada imale status stranaca.

6. Pravna procedura i potrebna dokumentacija za povrat prava

Obaveza Slovenije da implementira presudu i pravna procedura, kao i potrebna dokumentacija za povrat prava, su osnovni elementi koji garantuju ostvarenje, nezakonito oduzetih prava, stoga se i sam sistem prevencije, kao i uzročno-posledično dejstvo na subjekte i objekte navedenog kao i njihovi nosioci, moraju razmatrati u kontekstu tri glavna činioca, gdje se nesmiye zanemariti niti drugi, koji samostalno ostvaruju određene uticaje, ili ih na neki način bliže usmjeravaju ka osnovnim činiocima.

Pravna procedura i potrebna dokumentacija za povrat prava, je ključni element kod rešavanja zahtjeva za povrat protivpravno oduzetih prava, tadašnjih neslovenaca, za čije ostvarenje Republike Slovenija mora da implementira pravosnažnu presudu iz Strazbura, da u okviru iste propiše pravne radnje i postupke, kod pokretanja inicijative za ostvarenje oduzetih prava, kao i da propiše rokove za podnošenje zahtjeva kao i dostavljanje potrebne dokumentacije za dokazivanje stečenih, a oduzetih prava.

U tom kontekstu je Slovenije, donijela pravnu regulativu i propisala pravne radnje i postupke za ostvarenje oduzetih prava koji se sastoje iz tri etape i to:

1. U prvoj etapi je potrebno dobiti dozvolu „za Stalni boravak,“ unazad, što znači da je Republika Slovenija u skladu sa odredbama presude, i svojom pravnom regulativom propisala određene uslove i dostavljanje određenih dokaza za izdavanje, te dozvole što znači da je rok za podnošenje zahtjeva za dobivanje stalnog prebivališta bio do 24.7.2013. godine.
2. Svi oni koji su htjeli da podnesu zahtjev za izdavanje rješenja o stalnom boravku uz zahtjev koji je bio na propisanom obrazcu koga je

¹⁶ Presuda Evropskog suda od 13.7.2010, a zatim i Presuda Velikog vijeća od 26.6.2012.

propisala Republika Slovenija i koji je bio dostupan samo u Sloveniji, obavezno je bilo dostaviti sledeće dokumente:

- dokaz o državljanstvu bivše SFRJ na dan 25.6.1991. godine i
- dokaz o posjedovanju Republičkog državljanstva neke od bivših Republika bivše Jugoslavije (dakle, prosto rečeno dokaz da nije osoba imala Republičko državljanstvo Republike Slovenije).

Kroz istraživanje sam došao do kolizione norme, naime postavlja se pitanje „kako je neko mogao biti stalno civilno i vojno stalno prijavljeno u Republici Sloveniji, imati njihovu ličnu kartu i pasoš, a da nema republičko državljanstvo Republike Slovenije.“

Dalje uz zahtjev je trebalo dostaviti dokaz, da je lice imalo stalno prijavljeno prebivalište u Republici Sloveniji na dan 23.12.1990. godine što je opet u koliziji sa prethodnom tačkom. Pored gore navedenog, trebalo je uz zahtjev dostaviti dokaz da lice nakon navedenog datuma pa do dana podnošenja zahtjeva, u Republici Sloveniji nije steklo stalni boravak.

Druga etapa kod ostvarenja oduzetog statusa jeste, podnošenje zahtjeva za izdavanje takozvane „Posebne odločbe“ što znači posebnog rešenja, što znači da na osnovu dozvole za stalni boravak, koju izdaje Upravna jedinica u mjestu nekadašnjeg boravka Ministarstvo unutrašnjih poslova Slovenije izdaje „Posebnu odločbu,“ u kojoj su navedena dva dokumenta koja predstavljaju internu osnovicu, za podnošenje zahtjeva za oštetu.

Treba napomenuti da je sud u Strazburu predvidio, oštetu po osobi koja dokaže presuđeni status, od 20.000 eura, dok je Slovenija dala u skupštinsku proceduru prijedlog za isplaćivanje oštete po 40 eura po danu, gdje ukupan zbir za navedeni period iznosi približno 11.000 eura, što ponovo aludira na ne postupanje po presudi suda iz Strazbura. Po evidenciji Ministarstva unutrašnjih poslova Slovenije, do mjeseca maja 2012. godine u Pravnu službu pristigli su sledeći predmeti vezani za izbrisane:

- 97 odštetnih zahtjeva i
- 75 tužbenih zahtjeva.¹⁷

Pravosnažno su okončana 52 predmeta:

- 35 presuda II stepena (tužbeni zahtjevi nisu u cjelosti ispunjeni),
- 8 presuda I stepena (tužea stranka nije uložila pritužbu),
- 8 rešenja (tužea stranka je povukla tužbu ili je umrla, nasljedicu nisu nastavili postupak),

¹⁷ Od kojih su 30 zahtjeva prvo bili odštetni, a ostalih 45 tužbeni. Kao sudski tumač za slovenački jezik pomogao sam svojim pravnim savjetima i uslugama, tako da danas imamo 40 pozitivno riješenih pravosnažnih presuda u Sloveniji.

- 1 sudsko poravnanje, posle koje je tužea stranka povukla tužbu.

Uz molbu za izdavanje dozvole stalnog boravka moraju da budu priloženi sledeći dokumenti:

1. Fotografija;
2. Foto-kopija dokumenta za utvrđivanje istovetnosti, tj. fotokopija važećeg pasoša. Ukoliko imalac prava nema važeći pasoš, prilaže fotokopiju važeće lične karte ili drugog dokumenta sa fotografijom koji je izdao državni organ i na osnovu koga je moguće utvrditi identitet lica. Ukoliko imalac prava nema važeći dokument, a ima samo dokument za utvrđivanje identiteta kome je prestalo važenje, može da podnese taj dokument. Identitet djeteta koje nema važeći ili nevažeći dokument za utvrđivanje identiteta se može dokazati drugim ispravama sa fotografijom, svedocima ili izjavom zakonskog zastupnika.
3. Ako jedinica uprave u evidencijama koje vodi ne raspolaže podatkom da je imalac prava imao državljanstvo jedne od drugih republika bivše SFRJ dana 25.6.1991. godine, uz molbu treba priložiti i dokaz o državljanstvu jedne od drugih republika bivše SFRJ na dan 25.6.1991. godine (dokaz ne treba prilagati ako se podnosi molba za izdavanje dozvole stalnog boravka za dijete izbrisanog).
4. Potvrda iz kaznene evidencije matične države koja nije starija od tri meseca (ako matična država izdaje takve potvrde). Razlog za odbijanje da se izda dozvola boravka, u skladu sa zakonom, može između ostalog biti i pravosnažna osuda za krivično djelo na izdržavanje kazne zatvora u trajanju od najmanje tri godine ili na izdržavanje kazni zatvora čije je ukupno trajanje duže od pet godina. Ipak, takva osuda ne znači da će molba automatski biti odbijena jedinica uprave mora pri donošenju odluke da uzme u obzir dužinu boravka stranca u državi, njegove lične, porodične, privredne, socijalne i druge okolnosti koje ga vezuju za Republiku Sloveniju i posledice koje bi stranac pretrpeo u slučaju odbijanja molbe za izdavanje dozvole stalnog boravka.

7. Zaključak

Prilikom istraživanja pravnog presedana, nedvosmisleno se može doći do samo jednog relevantnog zaključka, koji nam pokazuje duple aršine, kako u postupanju pojedinih država i ponašanje u jedinstvenom evropskom pravnom sistemu, u ovom slučaju Slovenije gdje se postavljaju tri pitanja:

1. Ako je prilikom pristupnog sporazuma Republika Slovenija morala da usaglasi svoj pravni sistem sa pravnim sistemom Evropske unije, prije

zatvaranja tog poglavlja, kako je moguće da je Slovenija kao potpisnica Konvencije o ljudskim pravima svjesno kršila član 8 konvencije ne obazirući se na Konvenciju, usaglašeno poglavlje, i Evropsku pravnu regulativu. Brisanje iz registra stalnog stanovništva je bio čin samovolje upravnih organa Republike Slovenije koji nije bio zasnovan na zakonu, što je potvrđeno presudama iz Strazbura.

2. Nameće se i drugo pitanje, a to je zbog čega Evropska unija sredstvima svog pravnog sistema nije intervenisala i spriječila defakto „etničko čišćenje“, koje je Slovenija provela sistemom nezakonitoga brisanja, a koje djelo je potvrdio sud iz Strazbura nakon dvadeset godina, svojom presudom?
3. Treće pitanje koje se nameće jeste to, da li će Slovenija imati pravne posledice, kao članica Evropske unije s obzirom da je djelo dokazano, doneta presuda koja je postala pravosnažna, što znači da pravosnažna presuda kao takva mora da propiše i odgovarajuće sankcije (odštete, povrat državljanstva ili nadoknada štete).

Branislav Božičković

M.S., a graduate jurist, a regular court interpreter for the Slovenian language

The status of the illicit deleted Slovenian citizens and legal means to exercise their rights

A b s t r a c t

In this paper we have tried to describe the issues related to the status of the illegally deleted citizens of Slovenia as well as the remedies for the realization of their rights. After the declaration of the independence of Republic of Slovenia there were illegally wiped around 40,000 of its citizens who were deprived of their guaranteed rights. This was done in utmost secrecy, so certain documents were not still available to the public. The Authorities of Republic of Slovenia consciously took the rights of its citizens which was the act not being in the spirit of the European Union. We tried to bring the problems the citizens of Slovenia were faced closer to public and show what was actually happening, in spite of scarce literature and documents being skillfully hidden. We have also described an example from legal

practice by which it has been proved that Slovenia consciously violated its own laws.

Key words: Judgment from Strasbourg, legal procedures and documentation required for returning the lost rights, Kurić case and others, Peranović case against Republic of Slovenia.

Literatura

1. Ministarstvo unutrašnjih poslova Slovenije (1991). Interno uputstvo br. 0016/B-5-010/4-91, Ljubljana.
2. Ministarstvo unutrašnjih poslova Slovenije (1992). Interno uputstvo br. 0016/9-S-26/3-92, Ljubljana.
3. Ministarstvo unutrašnjih poslova Slovenije (1992). Interno uputstvo br. 0016/4-1496B, Ljubljana
4. Ministarstvo unutrašnjih poslova Slovenije (1992). Interno uputstvo br. 016/1-S-010/3-91, Ljubljana
5. Ministarstvo unutrašnjih poslova Slovenije (2010). Informacije o regulisanju statusa izbrisanih iz registra stalnih stanovnika Republike Slovenije stanovnika, Ljubljana
6. Ministarstvo pravde Slovenijev (1999). odluka Ustavnog suda Slovenije br. U-I-246/02 (Ustavno Sodišće Republike Slovenije, opravilna št.: U-I-246/02, Zakon o urejanju statusa državljanov drugih država naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji /Uradni list RS, št. 61/99 in 64/01/ (ZUSDDD), Ljubljana.
7. Ministarstvo pravde Slovenije (2003). Rešenje Upravnog suda Slovenije br. U-I-284/94 (Ustavno Sodišće opravilna št. U-I-284/94, Republike Slovenije Zakon o tujcih (Uradni list RS, št. 1/91-I, 44/97 in 50/98 - odl. US) (ZTuj), 1. odst. 16., 2. odst. 81. čl.), Ljubljana.
8. Europski sud za ljudska prava (2012). Presuda iz Strazbura broj: 213-11/12-3/2 od dana 26.6.2012. (European Court for Human Rights, CASE OF KURIĆ AND OTHERS v. SLOVENIA, Application no. 26828/06, Strasbourg), Strazbur.
9. Presuda Velikog vijeća suda u Strazburu (2013). u skladu sa 8. Članom Evropske konvencije 48321/99, 96 red ESČP 2003-X (European Court for Human Rights, CASE OF KURIĆ AND OTHERS v. SLOVENIA Application no. 26828/06, Grand Chambers Comitee), Strazbur.

10. Veb stranica: „Udruženja izbrisanih stanovnika Republike Slovenije“
info@izbrisani.org